

“Tıp Metinlerinin Çevirisine Dikkat Edilmeli”

Mehmet Cem Odacıoğlu / Medikoz Tercüme (Güncellenmiş Versiyon)

Yayınlandığı kaynak: *Sayed-Sağlık Yönetimi ve Eđitimi Dergisi*, Yıl:5, Sayı:49, Nisan 2012

Tıp metinlerinin çevirisi, diğer metin türlerinin çevirisine kıyasla çok daha zordur ve çevirmenleri birtakım problemler beklemektedir. Tıp bilimi insan sağlığıyla ilgilidir. Dolayısıyla, tıbbi çeviride meydana gelecek ve basit görünen hatalar insan hayatını olumsuz yönde etkileyebilir ve hatta ölümlere yol açabilir. Tıp, bilimsel ve teknolojik gelişmelerin sürekli olarak yaşandığı bir bilim olduğundan, medikal terminolojiye her yıl yeni kelimeler eklenmektedir. Çevirmenler, bu kelimeleri takip etmekte zorlanabilir ve erek dilde uygun karşılıklarını referansların azlığı ve sözlüklerin yenilenmesi zaman alabileceğinden bulamayabilir. Ayrıca, tıbbi terminolojiyi de kapsayan bazı genel sözlükler çevirmenleri yanıltıcı karşılıklar içerebilir. İki dilli bir sözlükte geçen ve özel bir bağlam içeren sözcüklerin karşılıkları dahi yanlış olabilir. Bu, çevirmenler için oldukça sıkıntı veren bir durumdur ve çelişkiler doğurur. O halde denebilir ki, tıp metinlerinin çevirisinde görülen en bariz problem kullanılan özel terminolojidir. Bu özel terminoloji sıradan insanların alışık olmadığı çoğunlukla Yunanca ve Latince terimlerden oluşur ve konu alanı hakkında uzmanlık gerektirir. Tıp çevirisine yeni başlamış çevirmenler bu kelimelere erek dilde karşılık ararken varsayımlardan yola çıkıp, çeviri sürecinde ciddi sorunlara yol açabilir. Üstelik dilbilimciler tıbbi alanda bilgiye sahip olsalar bile terminolojiden kaynaklanan hatalar yüzünden kaynak metne uymayan bir erek metin üretebilir. Bu yüzden, tıbbi çevirmenlerin veya tıp çevirisiyle uğraşanların çeviri sürecinde zamanının büyük bir kısmı terminolojiye dayalı olası problemleri tespit edip çözmeye harcanır.

Bazen de tıp terimleri birbiriyle karıştırılabilir. Örneğın, "kardiya" terimi hem "kalp" hem de "mide ağzı" anlamına gelebilir (krş. Erten, 2016). Bu noktada, kaynak metnin iyi anlaşılması herhangi bir yanlış anlaşılmanın önüne geçilmesi için son derece önemlidir. Ayrıca, unutulmamalıdır ki medikal kavramları karşılamak için tek bir terimin kullanılması gereken durumlar ortaya çıkabilir. "Şizofreni" ve "kronik bronşit" gibi terimler çeşitli dillerde farklı anlamlara gelebilir. Bu da, çevirmenler için çeviri süreci boyunca belirsizliklere yol açabilir. Tıp metinlerinin çevirisinde sıklıkla kelimesi kelimesine çeviri yöntemi uygulanmaktadır ancak bazen bu yöntemle yapılan çeviriler yanlışları da beraberinde getirebilir. Şöyle ki İngilizce bir terim olan "suction catheter" Türkçe'de "aspirasyon sondası" terimiyle karşılanmaktadır. Bu kavram kelimesi kelimesine çeviri yöntemiyle "emme kateteri" olarak çevrilirse anlamda sorunlar oluşabilir. Dolayısıyla, çevirmenin erek metinde "aspirasyon sondası" terimini kullanıp, işlevsel eşdeğerlilik yöntemini tercih etmesi daha doğru olur.

Bu sorunların yanı sıra, kaynak metinde gramer hataları, yazım noktalama yanlışları, terimlerin hatalı kullanılması, karışık cümle yapıları, metinler ve şekiller arasındaki hatalı ve eksik referanslar, çevirmenlerin kaynak metinde geçen cümleleri dilsel ve konu alanı yetersizliğinden kaynaklanan problemler yüzünden anlayamaması, günlük dilde kullanılan sözcüklerin tıp alanında farklı anlamları olması zorluk teşkil edebilir. Bunların aşılmasında, karar mekanizması öncelikli olarak çevirmenin kendisidir. Ancak, hataların en aza indirgenmesi için bir takım çalışmasına ihtiyaç vardır. Örneğın, düzeltmenler kaynak ve erek metinleri karşılaştırarak, anlamsal ve yazım noktalamaya dayalı hataları tespit edip metnin erek okuyucu tarafından anlaşılabilir hale getirilmesi için uğraşır.

Resurrecció and Davies'e göre (2007:22) tıp alanında yayın yapan çoğu yazar profesyonel değildir ve bu yayınlar yabancı dillerde (başlıca İngilizce) basılır. Bu da kaynak metnin hatalarla dolu olabileceği anlamına gelir. Buradan hareketle çevirmenler, tıbbi bir metni çevirirken bir yandan da kötü yazılmış metinleri düzeltmekle uğraşmak zorunda kalabilir. Daha önceden de belirtildiği gibi, tıp bilimi insan sağlığıyla birebir ilişkili olduğundan tıp metinleri hatasız ve eksiksiz olarak çevrilmelidir. Eğer bunlar göz ardı edilirse ya da çevirmenler kaynak metni düzeltecek kadar bilgili ve uzman değilse, erek okuyucunun metni anlaması için defalarca okuması gerekebilir ve böylesine bir durum çoğunlukla iletişim sorunlarına yol açar, ayrıca metni okuyan kişinin konuyu yanlış anlamasına sebep olabileceğinden ciddi hayati sorunları da beraberinde getirir.

Andriesen'nin de belirttiği gibi (2006:157) tıp metinlerinin çevirisindeki hatalar, ABD Gıda ve İlaç Dairesi (FDA) ve Avrupa İlaç Ajansı (EMA) gibi kuruluşların dahi ürünlerini pazarlarken gecikme yaşamasına yol açabilir. Bu da, hastanın ilacı kullanabilmesi için daha fazla beklemek zorunda kalması anlamına gelmektedir. Ayrıca, çevirideki olası hatalar tıbbi cihazların onaylanma ve pazarlanma sürecini aksatabilir ve zaman kaybına yol açar. Dolayısıyla, çeviri sürecinde tıp çevirisinde uzmanlaşmamış, yetersiz bir backgroundu olan çevirmenler tercih edilmemelidir. Kaynak metnin sadece yüzeysel olarak incelenmesi erek kültürdeki doktor ve hasta arasındaki ilişkiyi baltayabilir. Üstelik, Alfaro'nun "Difficulties in Translating Medical Texts" adlı makalesinde vurguladığı gibi amatör çevirmenler bazen tıp literatüründe zaten mevcut olan terimleri hiç araştırmadan kendileri karşılık bulmaya çalışabilir ve neticede farklı çeviriler ortaya çıkar () Bu da, ciddi bir tutarsızlık demektir.

Tıp çevirisinde uzman ve sağlık konuları üzerine eğitim almış çok az tıbbi çevirmen vardır. Çoğu zaman, çeviri şirketleri ve büroları tıp çevirisi konusunda deneyimli bir ekibi olmasa da sırf maddi kazanç uğruna tıbbi çeviri yapmaktadır. Sonuçta, çevirinin kalitesi düşer. Bazen de çevirmene verilen süre oldukça kısıtlıdır ve bu yüzden kaliteli bir çeviri ortaya çıkmaz. Şu unutulmamalıdır ki, kaynak metin ne kadar iyi yazılmış, çevirmen ne kadar vasıflı olursa olsun eğer yeterli zaman yoksa, yapılan işin kalitesi de kötü olacaktır. Tıp metinlerinin çevirisi daha önce de vurgulandığı gibi diğer metin türlerinin çevirisinden ayrılır. Hayati risk taşıyan hataların bir nebze önlenmesi için çeviri sürecinde çevirmene az bir süre verilmemelidir.

Tıp bilimi ve çevirisi sayısız akronim (kısaltma) ve eponim içermektedir. Bu nedenle, çevirmenler bu kısaltmalar ve eponimleri bilmek ve erek kültürde uygun referansları bulmak zorundadır. Ayrıca, bazen kısaltmalar belirsizlik ve karışıklığa yol açabilir. Çünkü farklı medikal terimleri karşılamak için sadece tek bir kısaltma kullanılması gerekebilir. Örneğin, "CT" hem "hücre tedavisi" hem de "beyin tümörünün" kısaltması olarak kullanılmaktadır. İlâveten, kısaltmalar bazen standartlar dışında kullanılabilir yani makalenin sonunda, cümlelerin ortasında verildiği ya da metinde yeterince açıklanmadığından okuma sürecinde çevirmenler için zorlayıcı bir faktör olabilir. Kısaltmaları iki başlık altında inceleyebiliriz: genel ve yazara özgü. Genel kategorisindekiler, genelde çeviri problemine yol açmaz çünkü karşılıkları kolaylıkla bulunabilir. Ancak, yazara özgü olanlar eğer yazar tarafından metinde açıklanmamışsa, çevirmen bunu anlayamayabilir ve iletişim problemleri doğar. Eponimler de çeviri sorunlarına yol açabilir çünkü kaynak ve erek dillerde uygun karşılıkları olmayabilir ya da çevirmenler tarafından bilinmeyebilir. Farklı ülkelerde eş zamanlı olarak keşfedilen bir sendrom onu bulan kişi tarafından adlandırılır ve dolayısıyla tek bir durum için pekçok eponim ortaya çıkar. Çevirmenlerin bunların hepsini bilmesi imkansızdır.

Yaşanan bu tür sorunlar ışığı altında, günümüzdeki tıbbi çevirmenlerin sadece medikal referans kitaplarına sahip olması ve Yunanca ve Latince dillerini çok iyi bilmesi çeviri sürecinde yeterli olmamaktadır. Teknolojinin geliştiği bir çağda, tıp çevirmenlerinin önündeki problemler de artmaktadır. Yani, tıp bilimi artık istatistik, elektronik, kimya ve fizik gibi pekçok bilimle iç içedir. Bu da çevirmenlerin işlerinin günden güne zorlaştığı anlamına gelmektedir.

KAYNAKÇA

Alfaro, Diego. "Difficulties in Translating Medical Texts". 25.03.2012.

Andriesen, Simon. "Medical Translation: "What Is It, and What Can the Medical Writer Do to Improve Its Quality", *AMWA Journal*, cilt. 21, sayı.4, 2006. 157–159.

Erten, Asalet, *Tıp Terminolojisi ve Tıp Metinleri*, Seçkin Yayıncılık, 2016.

Resurrecció, Vicent Montalt, and Maria Gonzales Davies. *Medical Translation Step by Step*. Manchester: St: Jerome Publishing, 2007.